

Agata TASAK

<https://orcid.org/0000-0001-7200-2193>

Ewolucja postaw społeczeństwa polskiego wobec Unii Europejskiej w XXI wieku w świetle badań opinii publicznej

Streszczenie

Zasadniczym celem artykułu jest analiza, opis i wyjaśnienie ewolucji postaw społeczeństwa polskiego wobec procesów integracyjnych oraz Unii Europejskiej w XXI wieku. Wyjaśnienie tych kwestii jest niezwykle ważne w perspektywie dynamicznie zmieniających się uwarunkowań stosunków międzynarodowych. Ważnym uzasadnieniem podjęcia badań było pytanie, na ile widoczny jest w ewolucji tych postaw wpływ odnotowywanej w dyskursie politycznym antyunijnej narracji. Wynik analiz wskazuje, że postawy akceptacji i poparcia społecznego wobec integracji są nadal stosunkowo wysokie, jednak trzeba zaznaczyć, że w roku 2024 roku odnotowano jeden z najniższych w ciągu ostatnich 20 lat wskaźników poparcia dla członkostwa Polski w UE. Podsumowując aktualny poziom ocen członkostwa Polski w UE, należy stwierdzić, że Polacy cenią sobie członkostwo w UE. Przeważa przekonanie o korzystnym bilansie członkostwa, choć nie należy bagatelizować osłabienia poparcia dla przynależności do UE oraz wzrostu nastrojów sceptycznych wobec pogłębiania integracji europejskiej. Nie można również pomijać odnotowywanego w badaniach wzrostu krytycyzmu wobec wprowadzanych unijnych uregulowań. Można również stwierdzić, że w pewnym zakresie opinie sceptyczne diagnozując niedomagania w funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wskazują postulowane i oczekiwane kierunki poprawy.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, postawy społeczeństwa polskiego, integracja europejska.

Wstęp

Kwestie związane z postawami społeczeństwa polskiego wobec procesów integracyjnych oraz ocena funkcjonowania Unii Europejskiej w XXI wieku to bardzo ważny obszar badań. Wskazana problematyka była przedmiotem analiz od wielu dekad, a obecnie jest kluczowa w kontekście nowych wyzwań w stosunkach międzynarodowych. Dynamika procesów społeczno-politycznych na świecie oraz zmiany na polskiej scenie politycznej niewątpliwie wpływają na postawy

społeczeństwa polskiego. Równocześnie poziom poparcia, ale również sceptycyzmu wobec procesów integracyjnych, ocena funkcjonowania instytucji unijnych oraz skutków członkostwa wpływają znacząco na politykę wewnętrzną, a także na relacje kształtowane w stosunkach międzynarodowych. Warto zatem poddać analizie te zmiany, poszukując wyjaśnień ich skali, przyczyn i skutków. Ważnym uzasadnieniem podjęcia badań było również pytanie, na ile widoczny jest wpływ na ewolucję tych postaw retoryki antyunijnej obecnej w polskim dyskursie politycznym. Celem opracowania jest wyjaśnienie tempa ewolucji postaw społeczeństwa polskiego wobec Unii Europejskiej w XX wieku, poddanie analizie i wyjaśnianie różnic w dynamice tych zmian, zidentyfikowanie i opis głównych tendencji w poziomie poparcia i skali sceptycyzmu wobec procesów integracyjnych. Analiza tym ważniejsza, że już od dawna postawy te nie mieszczą się jedynie w kategoriach euroentuzjazmu i eurosceptycyzmu.

Artykuł powstał w oparciu o analizę dostępnych wyników badań opinii społecznej oraz opracowań naukowych. Zasadniczym przedmiotem zainteresowania są postawy, zatem konieczne jest przywołanie najważniejszych kwestii terminologicznych związanych z tym pojęciem, a także wyodrębnienie ważnego w kontekście analizowanej problematyki terminu „postawa utajona” określonego także jako „postawa ukryta”.

Postawa i postawa ukryta

Na początku odnotować należy, że pojęcie „postawa” zostało przywołane przez W.J. Thomasa i Floriana Znanieckiego w *Polish Peasant in Europa and America* i zdefiniowane, jako „procesy indywidualnej świadomości, determinujące zarówno aktualne, jak i potencjalne reakcje każdej osoby wobec społecznego świata”¹. W związku z tym zaznacza się, że postawa jest zawsze skierowana na jakąś wartość, a „wartość to jakikolwiek fakt mający treść empiryczną, dostępną dla członków określonej grupy społecznej i znaczenie, zgodnie z którym jest lub może być obiektem działania”². Trzeba podkreślić, że popularność tej problematyki badań i dynamiczny rozwój analiz doprowadził do wielości perspektyw i ujęć teoretycznych oraz proponowanych sposobów ich pomiaru. Warto odnotować, że różnorodność ujęć definicyjnych tego pojęcia doprowadziła do wskazywanych już w 1939 roku 23 sposobów, w jakich termin ten był używany bądź definowany³. Wśród wielu ujęć, bardzo często jest przywoływana definicją autorstwa Stefana Nowaka, w której określa się postawę jako ogół względnie trwałych dys-

¹ K. Gutkowska, *Postawy Polaków wobec procesu integracji z Unią Europejską*, „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis” 1999, nr 2, s. 8.

² Ibidem

³ Ibidem, s. 9.

pozycji do oceniania i emocjonalnego reagowania⁴. Podkreśla się, że tak rozumiana postawa jest zawsze postawą wobec czegoś lub kogoś⁵.

Mimo wielości znaczeń przypisywanych pojęciu „postawa” można wskazać na pewne fundamentalne elementy pojawiające się w zdecydowanej większości analiz i tworzące podstawę sensu tego pojęcia. Postawa zawsze jest wiązana z afektywną pozytywną lub negatywną oceną obiektów, wobec których jest formułowana. Podkreśla się zatem, że „postawa obojętna” jest generalnie określeniem wewnętrznym sprzecznym, gdyż „postawa” zakłada emocjonalny stosunek do obiektu. Kolejną ważną kwestią jest zaznaczenie, że oceny te są względnie trwałe. Bardzo istotne jest również założenie, że postawa jest kształtowana i modyfikowana w procesach uczenia, z podkreśleniem, że bardzo ważną rolę odgrywają osobiste doświadczenia jednostki i dyspozycje do przyswajania i rozumienia różnych informacji. Zatem postawa człowieka wobec jakiegoś obiektu definiowana jest jako względnie trwała tendencja do pozytywnego lub negatywnego wartościowania tego obiektu przez tego człowieka⁶.

Zaznaczyć również trzeba, że czynniki kształtujące postawy mogą mieć charakter wewnętrzny lub zewnętrzny i podkreślenia wymaga fakt, że zmiana postaw uwarunkowana jest w bardzo dużym zakresie oceną wiarygodności informacji. Komponentami postawy jest aspekt poznawczy, czyli przekonania, następnie aspekt afektywny oraz behawioralny. Jako źródło postaw wskazuje się zbiór subiektywnych doświadczeń intelektualnych oraz emocjonalnych, określających relację danej osoby do otaczającej rzeczywistości. Oznacza to finalnie zbiór różnych czynników – zewnętrznych, wewnętrznych, uwarunkowań osobowościowych, społecznych i kulturowych. Postawy społeczne badane są na wiele sposobów – częstymi technikami badawczymi są obserwacje zachowania, wywiady czy – najczęściej wykorzystywana – analiza danych ankietowych⁷.

W kontekście wskazanej problematyki badań ważne jest również przywołanie znaczenia pojęcia postawy utajonej czy też ukrytej. Postawy utajone odgrywają istotną rolę w procesach społecznych, są jednak trudniejsze do zidentyfikowania od postaw manifestowanych. Często bowiem postawy utajone nie są świadomie identyfikowane przez jednostkę, ale mogą mieć znaczący wpływ na jej zachowania i wybory. Wyjaśniając źródła postaw ukrytych, zaznacza się, że wpływ na nie mają doświadczenia z przeszłości, które często w nieświadomy sposób wpływają na oceny, przekonania, uczucia i zachowania danej osoby⁸. Za-

⁴ Ibidem.

⁵ M. Piłat-Borcuch, *Pomiędzy tożsamością osobową a postawą społeczną*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2013, nr 1897, z. 65, s. 325.

⁶ B. Wojciszke, *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Warszawa 2011, s. 198.

⁷ M. Major, P. Ulman, *Charakterystyka wybranych postaw społecznych w Polsce. Analiza statystyczna*, „Zeszyty Naukowe UE w Krakowie” 2011, nr 847, s. 6.

⁸ J. Ossowska, *Postawy człowieka a jego zachowanie*, cz. 2: *Postawy utajone*, „Pieniądze i Więź” 2011, nr 1(50), s. 207.

tem, podstawą kształtowania tych postaw może być zarówno socjalizacja, wpływ kultury, jak i osobiste doświadczenia. Różnice pomiędzy postawami deklarowanymi a utajonymi może powstawać w efekcie niechęci lub niemożności ujawnienia autentycznych motywów – w efekcie może być wynikiem procesów kontrolowanych lub automatycznych. Zatem postawa utajona definiowana jest najczęściej jako „zapis przeszłego doświadczenia, który wpływa na przychylne lub nieprzychylne odczucia, myśli, działania wobec obiektów społecznych, choć zapis ten pozostaje niezidentyfikowany lub jest identyfikowany nietrafnie”⁹. Postawa utajona jest ustosunkowaniem się wobec określonego obiektu, ale często nie jest ona przez jednostkę uświadamiana, a czasem jest uświadamiana w sposób znacząco ograniczony. W konsekwencji postawy utajone uzewnętrzniają się w zachowaniach o charakterze automatycznym i spontanicznym.

Ocena spójności postawy i zachowania musi zatem uwzględniać rolę postaw ukrytych. Zwłaszcza że często stwierdza się niejednoznaczność postawy w trzech wskazanych wcześniej komponentach i możliwe są na przykład negatywne emocje wobec wskazywanych obiektów, a równocześnie gotowość do pozytywnych zachowań. Wyjaśniając takie niespójności, wskazuje się na rolę wpływu oczekiwań społecznych i kalkulacji korzyści i strat związanych z podjęciem danego zachowania, a ponadto wpływem utajonych dyspozycji, predyspozycji, swego rodzaju stanem gotowości lub tendencją do zachowania, która zawarta jest w postawie utajonej. Zaznacza się równocześnie, że nie można jednoznacznie wskazać, iż jawne postawy lub utajone są bardziej wiarygodnymi predyktorami zachowania danej jednostki, w różnych sytuacjach zachowanie czy wybory mogą być bowiem uwarunkowane równie silnie oboma rodzajami postaw. Konieczne jest zatem badanie jednych i drugich.¹⁰ Zwłaszcza że możliwe jest istnienie dwóch różnych postaw względem jednego obiektu w tym samym czasie.

Trzeba zatem zaznaczyć, że ludzie mogą posiadać dwa typy różnych postaw, kształtujących ich oceny i zachowania. Pierwszy, odnotowywany przez świadomość, z możliwością opisanego za pomocą introspekcji, i drugi typ – postawy utajonej – nieświadomej i niedającej się zidentyfikować za pomocą samoopisu. Uświadomione postawy jawne mogą zostać uzewnętrznione i opisane werbalnie, utajone natomiast manifestowane są przede wszystkim poprzez zachowania. Postawy świadome odzwierciedlają istotne dla podmiotu wartości i przekonania, natomiast postawy utajone są zdeterminowane doświadczeniami z przeszłości¹¹.

⁹ A. Chybicka, N. Kosakowska, K. Karasiewicz, *Związek zachowania z jawnymi i utajonymi postawami wobec płci*, „Przegląd Psychologiczny” 2008, t. 51, nr 4, s. 466.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ J. Ossowska, *Postawy człowieka...*, s. 207.

Euroentuzjazm a eurosceptycyzm

Antycypując dalsze rozważania, należy przywołać terminy oraz sens i znaczenie często akcentowanych w dyskursie politycznym postaw związanych z integracją europejską. Euroentuzjazm najczęściej określa się jako postawę w pełni aprobującą lub nawet afirmującą koncepcję integracji europejskiej i członkostwo w Unii Europejskiej, a w konsekwencji również przekonanie do większej integracji Unii Europejskiej. Pojęcie eurosceptycyzm nie ma jednego, przyjętego znaczenia – w niektórych opisach uwzględnia się stopień sprzeciwu wobec procesu integracji europejskiej lub kwestionowanie tego procesu. Wskazuje się, że termin ten pojawił się po raz pierwszy najprawdopodobniej w połowie lat osiemdziesiątych w Wielkiej Brytanii, definiując eurosceptyka jako „osobę, która nie jest entuzjastyczna wobec zwiększania władzy Unii Europejskiej”¹². Pod koniec XX wieku określenie to wyjaśniano jako „zarówno warunkową, jak również stanowczą i całkowitą opozycję wobec procesu integracji europejskiej”¹³.

Współcześnie systematyzując różne propozycje definicyjne, wyróżniono eurosceptycyzm miękki i twardy. Eurosceptycyzm miękki nie jest zdecydowaniem sprzeciwem wobec idei integracji europejskiej czy członkostwa w UE, oznacza natomiast zastrzeżenia i kontestację wobec jednego lub kilku aspektów integracji europejskiej. Eurosceptycyzm twardy oznacza postawę kategorycznie i jednoznacznie odrzucającą ideę integracji europejskiej, a tym samym wyrażającą swój sprzeciw wobec Unii Europejskiej i procesów integracyjnych¹⁴. W ramach zmieniających się uwarunkowań społeczno-politycznych i gospodarczych powstawały kolejne propozycje określeń poszerzających i różnicujących oznaczenia postaw wobec integracji: euroentuzjastów, eurosceptyków, europragmatyków i europoprzeciwników. Określając te postawy, przyjęto, że europragmatycy, nie popierając w pełni integracji europejskiej, jednak ze względów pragmatycznych pozytywnie odnoszą się do Unii Europejskiej, „postrzegając ją w kategoriach korzyści dla ich własnego kraju lub potencjalnych zysków wyborczych”¹⁵. Natomiast eurosceptycy popierają ideę integracji europejskiej, lecz ich zdaniem Unia Europejska „nie jest najlepszym sposobem na osiągnięcie tego celu”¹⁶. Zgodzić się też trzeba ze stwierdzeniem, że należy podkreślić konieczność stopniowości i niuansów w rozumieniu postaw w poszczególnych państwach, bowiem „tam, gdzie termin eurosceptycyzm jest zaadaptowany do specyficznych narodowych debat politycznych, przyjmuje znaczenie, które musi być rozumiane z uwzględnieniem różnych tradycji politycznych i doświadczeń z integracją europejską, które te debaty kształtują”¹⁷.

¹² M. Schulz, *Postawy pro- i antyeuropejskie w Polsce i Austrii w latach 2015–2021. Na podstawie analizy tygodników „Polityka” i „Der Spiegel”*, Łódź 2024, s. 33.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, s. 34.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem, s. 35.

Wydaje się również słuszne zaznaczenie, że konieczne jest też oznaczanie podziału na eurosceptycyzm publiczny, wyrażający się w referendach, wyborach czy sondażach, oraz eurosceptycyzm partyjny, przejawiający się w debacie politycznej. Podkreślając złożoność i niedoskonałości w definiowaniu postaw wobec UE, zaznacza się, że zgodzić się należy na nieuniknione zróżnicowanie w sposobie definiowania, ze wskazaniem stopnia natężenia aprobaty i negacji: od umiarkowanego po radykalny.

Społeczeństwo polskie wobec członkostwa w UE oraz oceny bilansu obecności we Wspólnocie

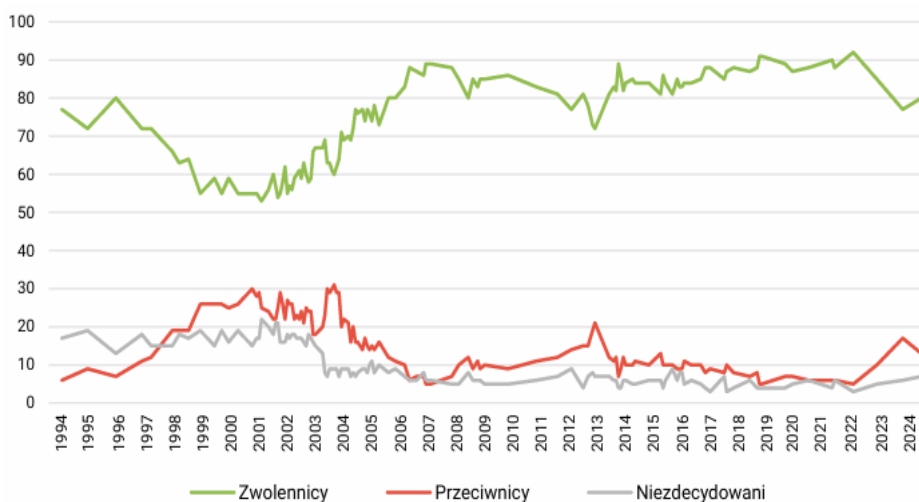
Idea integracji Polski z Unią Europejską już od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku była przychylnie oceniana w polskim społeczeństwie. Badania opinii publicznej potwierdzają, że Polacy w przeważającej większości byli przekonani, że członkostwo w Unii Europejskiej jest czymś pozytywnym. W połowie lat dziewięćdziesiątych poparcie dla integracji z Unią Europejską wahało się w granicach 80%, później z obniżyło się do 60%, by następnie ustabilizować się na poziomie 70%¹⁸.

W dwóch pierwszych dekadach XX wieku odnotowywano bardzo wysokie poparcie dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Wyniki analiz przeprowadzanych systematycznie sondaży opinii publicznej i badań naukowych wskazywały, że zdecydowana większość Polaków wyraża pozytywny stosunek i poparcie dla członkostwa Polski w UE. Wskaźniki tego poparcia kształtowały się niejednokrotnie na poziomie około 80% i w długich okresach wykazywały tendencje stabilne¹⁹. Wyniki badań z 2024 roku wykazały jednak znaczącą zmianę – spadek poparcia dla członkostwa w deklaracjach społeczeństwa polskiego. W dwóch komunikatach z badań CBOS opublikowanych w czerwcu 2024 roku oraz w kolejnym z grudnia 2024 roku poparcie dla obecności Polski w Unii Europejskiej wskazało odpowiednio 77% i 80% respondentów. Podkreślić należy, że to 8 i 5 punktów procentowych mniej niż w 2023 roku i o 15 oraz 12 punktów mniej niż w 2022 roku. Według wyników tych badań przeciwnych obecności Polski w UE było odpowiednio 17% i 13 % ankietowanych, czyli o 7 i 3 punktów więcej niż 2023 i o 12 i 9 punktów więcej niż 2022 roku. Zaznaczyć trzeba również, że w tych badaniach ocena Polaków członkostwa w UE jest najgorsza od roku 2013, kiedy to prawie 21% respondentów było przeciwnych obecności Polski w UE, a popierających 72%²⁰ (ryc. 1).

¹⁸ J. Mariański, *Nadzieje i obawy Polaków wobec integracji europejskiej*, „Opuscula Sociologica” 2017, 4(22), s. 25.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ 20 lat członkostwa Polski w UE, Komunikat z badań nr 43/2024, CBOS, Warszawa 2024; *Przed prezydentą Polski w Radzie UE*, Komunikat z badań nr 129/2024, CBOS Warszawa 2024, s. 1.

Ryc. 1. Stosunek do członkostwa Polski w UE

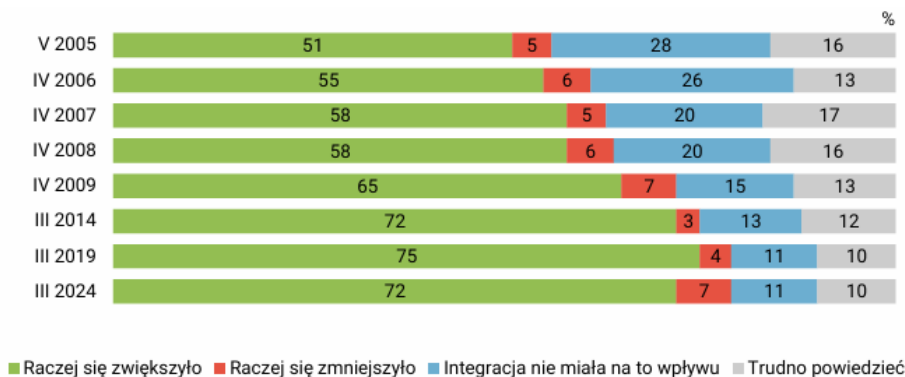
Źródło: *Przed prezydenturą Polski w Radzie UE*, CBOS, Komunikat z badań nr 129/2024, s. 2.

W wynikach badań CBOS opublikowanych w kwietniu 2024 roku wskazano, że zwolennicy członkostwa Polski w Unii Europejskiej dominują we wszystkich badanych grupach społeczno-demograficznych. Ponad 80% poparcia dla obecności Polski w UE odnotowano wśród respondentów zamieszkujących mieszkańców największe polskie miasta, osób z wykształceniem wyższym oraz respondentów dobrze oceniających swoją sytuację materialną. wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i specjalistów, właścicieli firm, pracowników administracyjno-biurowych i pracowników usług oraz wśród badanych mających od 55 do 64 lat. Natomiast osoby kontestujące członkostwo Polskie w UE najliczniej reprezentowane są – w ilości większej niż jedna piąta – wśród mieszkańców wsi, osób z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym, ankietowanych o miesięcznych dochodach per capita poniżej 2000 zł, osób źle oceniających swoje warunki materialne, rolników, robotników niewykwalifikowanych, rencistów, a także średniego personelu i techników. Ciekawą kwestią jest też obecność w tej kategorii ludzi młodych od 18 do 24 lat²¹.

Trzeba zaznaczyć, że pozytywne opinie Polaków o korzyściach integracji z UE były przez wiele lat dominujące w ocenach związanych z kwestiami ekonomicznymi. To ta sfera wpływu Unii Europejskiej na życie społeczne była wyżej oceniana niż wpływ na życie polityczne. Jednak w wynikach badań z 2024 roku podkreślono, że choć jeszcze pięć lat temu głównie podkreślane korzyści wynikające wykorzystaniem funduszy unijnych oraz otwarcie granic, to w 2024 roku bardzo ważna stała się kwestia bezpieczeństwa. Wydaje się to naturalne – w kontekście

²¹ 20 lat członkostwa..., s. 2.

sytuacji międzynarodowej – że respondenci w sposób zdecydowany podkreślali i doceniali związek członkostwa w UE z poprawą bezpieczeństwa oraz możliwością współpracy w obszarze działań związanych z obronnością kraju. W wynikach badań zaznaczono, że 72% respondentów oceniło, że bezpieczeństwo Polski wzrosło po wejściu do UE. Jednak trzeba zaznaczyć również, że jest to wynik o 3 punkty procentowe słabszy niż w badaniach przeprowadzonych pięć lat temu i odnotować również trzeba, że jest to spadek po wielu latach wzrostu²² (ryc. 2).

Ryc. 2. Ocena wpływu przystąpienia Polski do UE na bezpieczeństwo międzynarodowe Polski. Odpowiedź na pytanie „Czy, Pana(i) zdaniem, w wyniku przystąpienia Polski do UE bezpieczeństwo międzynarodowe Polski raczej zwiększyło się, raczej zmniejszyło się czy też integracja nie miała na to wpływu?”

Źródło: 20 lat członkostwa Polski w UE, CBOS, Komunikat z badań nr 43/2024, s. 17.

Analizując zestawienia i wyniki badań z 2024 roku odnoszące się do oceny całłościowego bilansu uczestnictwa Polski w UE, można wskazać, że w ostatnich 5 latach odsetek osób pozytywnie oceniających następstwa członkostwa obniżył się o 19 punktów procentowych, równocześnie przy wzroście oceniających negatywnie bilans integracji dla Polski o 14 punktów. Obniżyła się także ocena skutków integracji w wymiarze osobistym. Odsetek usatysfakcjonowanych zmniejszył się o 7 punktów procentowych, zaś niezadowolonych wzrósł o 12 punktów²³ (ryc. 3).

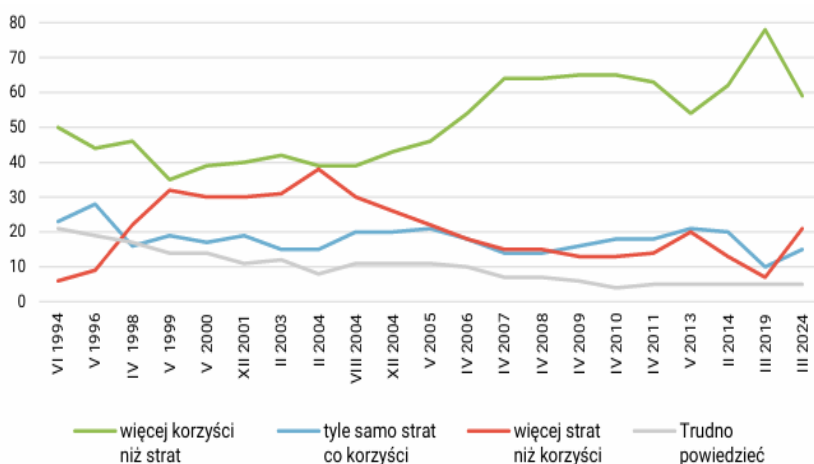
Równie ważne są wskazania odnoszące się do pozytywnej oceny roli Unii Europejskiej jako płaszczyzny wzmacniania konkurencji Polski na arenie międzynarodowej i globalnych rynkach – niemal 70% badanych Polaków stwierdziło, że potrzebna jest silna UE, aby skutecznie konkurować z USA i Chinami i innymi światowymi potęgami. Taka postawa cechuje badanych niezależnie od ich sympatii politycznych²⁴. Podkreślenia wymaga fakt, że społeczeństwo polskie w ba-

²² Ibidem, s. 8.

²³ Ibidem, s. 4.

²⁴ A. Traczyk, U. Karaś, *Dojrzały i asertywni. Polki i Polacy o Unii Europejskiej*. Raport z badań, 2024, s. 3.

danych deklaracjach bardzo wysoko ocenia gospodarcze korzyści z integracji. Warto odnotować, że przekonanie o pozytywnym oddziaływaniu obecności w Unii na polską gospodarkę w 2019 roku wyrażało 85% badanych, ale w 2024 roku przekonanych o pozytywnym wpływie integracji na Polską gospodarkę wyraża 76% badanych. Te oceny wciąż są wysokie, mimo odnotowania faktu, że wyniki w 2024 roku były o 9 punktów procentowych niższe niż 5 lat wcześniej²⁵.

Ryc. 3. Ocena skutków członkostwa/integracji dla Polski

Źródło: 20 lat członkostwa Polski w UE, CBOS, Komunikat z badań nr 43/2024, s. 5.

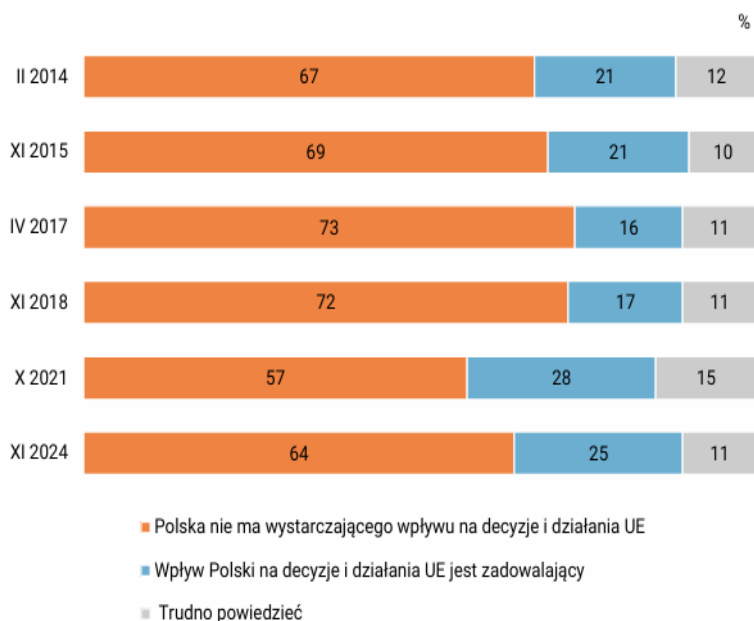
Odnótować trzeba, że bardzo często wskazywano jako niewątpliwą korzyść integracji rozbudowę i polepszenie infrastruktury za pomocą funduszy unijnych oraz podkreślenie korzyści związanych ze swobodnym podróżowaniem oraz możliwością nauki i pracy poza granicami oraz zakupu tam nieruchomości²⁶. Wśród mankamentów postrzeganych jako skutek przywołuje się od wielu już lat konieczność dostosowania polskiego prawa do prawa unijnego, w konsekwencji formułowano opinię o ograniczeniu suwerenności Polski oraz zarzut o politycznej presji organów unijnych na władze polityczne w Polsce²⁷. Warto dodać, że w badaniach i analizach przywoływane są również formułowane przez respondentów opinie o dominującej pozycji Niemiec i Francji w Unii Europejskiej, a w konsekwencji słabszej pozycji Polski.

W badaniach CBOS opublikowanych w grudniu 2024 roku, w którym analizowano oceny społeczeństwa polskiego odnoszące się do pozycji Polski w Unii Europejskiej oraz sile wpływu uzyskano wyniki, które przedstawia ryc. 4.

²⁵ 20 lat członkostwa..., s. 13.

²⁶ J. Kucharczyk, *Widmo polexitu? Społeczne postawy wobec członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2021, s. 12.

²⁷ 20 lat członkostwa..., s. 20.

Ryc. 4. Ocena siły wpływu Polski na decyzje i działania UE

Źródło: *Przed prezydenturą Polski w Radzie UE*, Komunikat z badań nr 129/2024, CBOS 2024, s. 11.

Wskazywane są kwestie problematyczne, co do których akcentowano sprzeciw – do fundamentalnych kwestii spornych zaliczano propozycje regulacji związanych z ochroną środowiska i klimatu, a w konsekwencji transformacją energetyczną i rolnictwem²⁸. Widoczne są też oceny, że Unia Europejska nie radzi sobie ze znalezieniem satysfakcjonujących rozwiązań w obszarze spraw wskazywanych jako niezwykle ważne – czyli politykę migracyjną i uchodźczą. W innych badaniach respondenci mocno akcentowali i często zaznaczali, że uciążliwym i dostrzeganym negatywnym zjawiskiem związanym z przynależnością do Unii Europejskiej jest zwiększenie i rozrost unijnej biurokracji²⁹. Odnotować należy silne zróżnicowanie Polaków w odniesieniu do kwestii wprowadzenia w Polsce unijnej waluty z zaznaczeniem, że w tej sprawie przeciwników tego rozwiązania jest więcej³⁰.

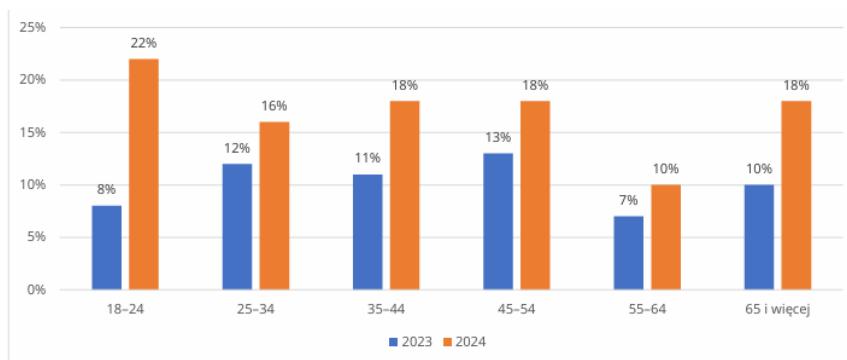
Reasumując badania, podkreślić należy, że zwolennicy członkostwa Polski w Unii Europejskiej dominują we wszystkich uwzględnionych w analizach grupach społeczno-demograficznych, ale warto podkreślić, że ponad 80% poparcia dla obecności Polski w UE odnotowano wśród mieszkańców największych miast, osób z wykształceniem wyższym oraz respondentów dobrze oceniających swoją sytuację materialną, wśród badanych mających od 55 do 64 lat. Interesującą

²⁸ Ibidem, s. 10.

²⁹ A. Traczyk, U. Karaś, *Dojrzała i asertywna...*, s. 5.

³⁰ W badaniach opublikowanych w 2021 roku sprzeciw wyrażało 39%, a aprobatę 31%, przy znacznej części bez jasnego deklaracji w tej sprawie, zob. J. Kucharczyk, *Widmo polexitu? ...*, s. 14.

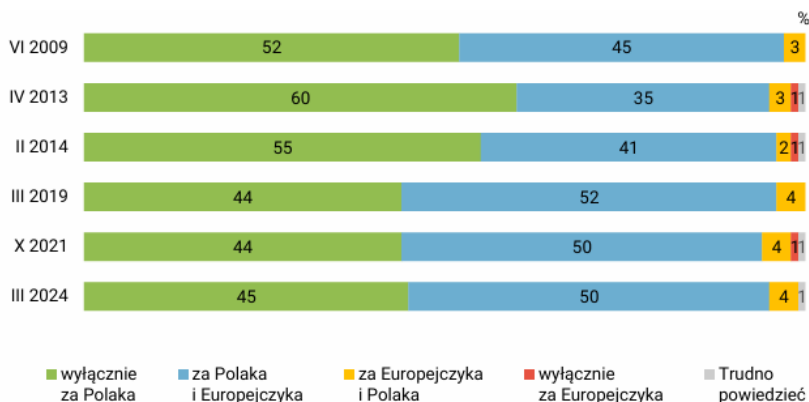
kwestią jest podkreślenie jeszcze jednej kategorii osób wskazywanych w tych badaniach ze stosunkowo wysokim poziomem sceptycyzmu – osób młodych – mających od 18 do 24 lat³¹. Warto również naznaczyć, że według innych badań przeprowadzonych w 2024 roku 3% ankietowanych w wieku 18–24 lat i 18% w wieku 25–29 lat określiło swój sprzeciw wobec wspólnotowej integracji³². Dopelnieniem są również wyniki badań CBOS i w publikowanych komunikatach pojawia się sceptycyzm wobec idei wspólnotowych (ryc. 5).

Dane: CBOS, Komunikaty 55/2023 i 43/2024.

Ryc. 5. Odsetki przeciwników członkostwa Polski w Unii Europejskiej w grupach wiekowych w 2023 i 2024 roku

Źródło: J. Konieczna-Sałamatin, *Polska i Polacy w Unii Europejskiej*, Warszawa 2024, s. 4.

Ryc. 6. Tożsamość narodowa i europejska młodych Polaków

Źródło: 20 lat członkostwa Polski w UE, Komunikat z badań nr 43/2024, CBOS 2024, s. 24.

³¹ 20 lat członkostwa..., s. 2.

³² Badanie przeprowadzone w 2024 roku przez Opinia24 na zlecenie TOKFM, zob. *Co Polacy myślą o UE. Sceptycyzm kielkuje wśród młodych* (pas), <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/co-polacy-mysla-o-ue-sceptycyzm-kielkuje-wsrod-mlodych-sondaz/fgzfm7y> [dostęp: 30.01.2025].

Z drugiej jednak strony trzeba odnotować, że Polacy urodzeni po 1996 roku to pokolenie, które swobodne podróżowanie, studia czy pracę poza granicami Polski uważa za sprawę naturalną, nie dziwi zatem, że w wynikach badań przeprowadzonych przez Instytut Spraw Społecznych wspólnie z National Democratic Institute w 2020 roku 60 proc. Polaków w wieku 16–29 lat określiło siebie jako Europejki i Europejczyków³³. Identyfikacje z tożsamością europejską znalazły również potwierdzenie w badaniach CBOS (ryc. 6).

Podsumowanie

Podsumowując aktualny poziom ocen członkostwa Polski w UE oraz analizując zmiany w tym zakresie, można zgodzić się ze stwierdzeniem, że po upływie dwóch dekad Polacy cenią sobie członkostwo w UE i nadal chcą być częścią Wspólnoty. Przeważa przekonanie o korzystnym bilansie członkostwa, choć nie należy bagatelizować pewnego osłabienia poparcia dla przynależności do UE oraz wzrostu nastrojów sceptycznych wobec pogłębiania integracji europejskiej. Nie można pomijać widocznych i odnotowywanych w badaniach wskaźników wzrostu poziomu kontestacji i krytycznych ocen związanych z wprowadzaniem i funkcjonowaniem unijnych uregulowań – często ocenianych jako „zbyt daleko idące, niedostosowane do polskich warunków i możliwości”, a nawet czasem niezgodnych z polskimi interesami³⁴. Tak, jak zostało to podkreślone, kwestiami spornymi najmocniej akcentowanymi są te związane z ochroną środowiska i klimatu oraz transformacją energetyczną i rolnictwem. Zaznaczyć trzeba, że od 2021 roku znacząco przybyło osób manifestujących postawę sceptyczną wobec procesów pogłębiania i poszerzenia integracji. 28% badanych wyraża opinię o zbyt daleko idącej integracji i jest to o 10 punktów procentowych więcej niż w badaniach dwa i pół roku wcześniejszych. Podkreśla się zatem, że poparcie dla dalszego rozwoju integracji europejskiej w badaniach w roku 2024 było najniższe od 2016 roku³⁵.

Jednak trzeba podkreślić fakt, że obecnie, poza argumentami z obszaru ekonomii, mocno akcentowane są kwestie związane z bezpieczeństwem. Naturalne wydają się takie postawy w kontekście trudnej sytuacji międzynarodowej w Europie i na świecie. W sytuacji trwającej wojny w Ukrainie niezwykle ważnym argumentem stała się możliwość (dzięki obecności w Unii Europejskiej) zwiększenia bezpieczeństwa i możliwości współpracy w tym zakresie z innymi krajami Wspólnoty. Kwestią otwartą pozostaje prognoza, jak zmieniają się te postawy w sytuacji większej stabilności na świecie. Interesujące informacje w tym zakre-

³³ K. Kutwa, *Pokolenie Unii Europejskiej*, Warszawa 2022, s. 28.

³⁴ *20 lat członkostwa...*, s. 10.

³⁵ *Ibidem*, s. 22.

sie wynikają z badań Zespołu Porównawczego Analiz Nierówności Społecznych, Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Po analizie wyników serii badań opublikowanych wskazano kilka ważnych tendencji w kształtowaniu się pozytywnych i eurosceptycznych postaw wobec Unii Europejskiej. Więcej pozytywnych opinii formułowanych o integracji deklarowali respondenci, którzy doświadczyli migracji – zarówno związanej z edukacją, jak i podejmowaną pracą zarobkową. Wyższe oceny deklarowali również respondenci, którzy mieli kontakty z rodzinami lub przyjaciółmi przebywającymi za granicą – nawet jeżeli to były kontakty wirtualne³⁶.

Wydaje się, że zgodzić się można z wnioskiem, iż postrzegany sceptycyzm w niektórych widocznych obszarach oceny funkcjonowania Unii Europejskiej oraz krytycyzm w odniesieniu do roli Polski we Wspólnocie można nazwać „dojrzałą asertywnością” społeczeństwa polskiego³⁷. Dodając informację, że w wynikach badań wskazano również, że respondenci oceniają, że „Polska nie cieszy się odpowiednim szacunkiem na forum unijnym” – aż 47% respondentów uważa, że głos Polski nie jest wystarczająco szanowany w Unii Europejskiej, przeciwnego zdania jest 41%³⁸. Wyniki tych badań tworzą przestrzeń do dyskusji co do pożądanych kierunków zmian w funkcjonowaniu UE, a w konsekwencji ewolucji postaw społeczeństwa polskiego wobec tempa, głębokości i zakresu dalszej integracji.

Innym nośnym określeniem i wyjaśnieniem postaw krytycznych jest wskazanie, że nastąpiła ewolucja od euroentuzjazmu do eurorealizmu. Dodać też należy, że w kontekście mocniejszych narracji sceptycznych ujawniły się w pewnym zakresie postawy utajone, które były dotychczas ukryte czy też kamuflowane w związku z dominującymi opiniami. Dodać też trzeba, że w kontekście podziału na eurosceptycyzm miękki i twardy w społeczeństwie polskim przeważa ten pierwszy, oznaczający nie zasadniczy sprzeciw wobec samej idei integracji europejskiej oraz członkostwa w UE, ale manifestujący zastrzeżenia wobec działań i funkcjonowania UE. Podkreśla się zatem, że postawy eurosceptyczne można przyjmować poprzez pryzmat zagrożeń, ale i korzyści dla dalszej integracji. Ten drugi aspekt jest wskazywany jako szansa na diagnozę niedomagań w funkcjonowaniu Unii Europejskiej, dostrzeżenie oraz zwrócenie uwagi na błędy, co może oznaczać szybsze wprowadzanie udoskonaleń w funkcjonowaniu. Zatem warto monitorować ewolucję postaw społecznych wobec procesów integracyjnych i funkcjonowania Unii Europejskiej, ponieważ nie tylko otrzymujemy informacje o wielkości poparcia lub wycofywania aprobaty, ale również o postulowanych, pożądanych i oczekiwanych kierunkach rozwoju Wspólnoty Europejskiej.

³⁶ K. Andrejuk, *Postawy wobec Unii Europejskiej. Od czego zależy, czy ją lubimy?*, Warszawa 2015, https://polpan.org/wp-content/uploads/2014/05/POLPAN_raport_Postawy-wobec-UE.pdf [dostęp: 30.01.2025].

³⁷ A. Traczyk, U. Karaś, *Dojrzała i asertywna...*, s. 9.

³⁸ Ibidem, s. 10.

Bibliografia

Materiały publikowane

- 20 lat członkostwa Polski w UE*, Komunikat z badań nr 43/2024, CBOS, Warszawa 2024, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2024/K_043_24.PDF.
- Opinie o integracji i działaniach UE*, Komunikat z badań CBOS nr 90/2022, Warszawa 2022. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_090_22.PDF.
- Opinie o członkostwie w Unii Europejskiej*, Komunikat z badań nr 55/2023, CBOS. Warszawa 2023, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_055_23.PDF.
- Przed prezydenturą Polski w Radzie UE*, Komunikat z badań nr 129/2024, CBOS 2024, https://cbos.pl/PL/publikacje/raporty/open_file.php?id=4356.
- Traczyk A., Karaś U., *Dojrzały i asertywni. Polki i Polacy o Unii Europejskiej*, Raport z badań, Warszawa 2024.

Monografie

- Andrejuk K., *Postawy wobec Unii Europejskiej. Od czego zależy, czy ją lubimy?*, Zespół Porównawczych Analiz Nierówności Społecznych, Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2015, https://polpan.org/wp-content/uploads/2014/05/POLPAN_raport_Postawy-wobec-UE.pdf.
- Konieczna-Sałamatin J., *Polska i Polacy w Unii Europejskiej*, Warszawa 2024.
- Kucharczyk J., *Widmo polexitu? Społeczne postawy wobec członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2021.
- Kutwa K., *Pokolenie Unii Europejskiej*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2022.
- Suchodolska J., *Postawy i oczekiwania młodzieży akademickiej wobec integracji europejskiej*, [w:] *Problemy pogranicza i edukacja*, red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, Uniwersytet Śląski, Katowice 1998.
- Schulz M., *Postawy pro- i antyeuropejskie w Polsce i Austrii w latach 2015–2021. Na podstawie analizy tygodników „Polityka” i „Der Spiegel”*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2024.
- Wojciszke B., *Wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Warszawa 2003.

Artykuły

- Chybicka A., Kosakowska N., Karasiewicz K., *Związek zachowania z jawnymi i utajonymi postawami wobec płci*, „Przegląd Psychologiczny” 2008, t. 51, nr 4.
- Cichocki P., *Postawy Polaków wobec Unii Europejskiej*, „Przegląd Zachodni” 2011, nr 3.
- Gutkowska K., *Postawy Polaków wobec procesu integracji z Unią Europejską*, „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis” 1999, nr 2, 7–19.
- Major M., Ulman P., *Charakterystyka wybranych postaw społecznych w Polsce. Analiza statystyczna*, „Zeszyty Naukowe UE w Krakowie” nr 847.

- Mariański J., *Nadzieje i obawy Polaków wobec integracji europejskiej*, „Opuscula Sociologica” 2017, 4(22).
- Piłat-Borcuch M., *Pomiędzy tożsamością osobową a postawą społeczną*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej”, nr 1897, Seria: Organizacja i Zarządzanie, z. 65.
- Pleśniarska A., *Integracja europejska w obliczu eurosceptycyzmu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2017, 6(966).
- Prażuch, W., *Postawy elit politycznych Europy Środkowej wobec integracji z UE w okresie przedakcesyjnym*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9.
- Cichocki P., *Postawy Polaków wobec Unii Europejskiej*, „Przegląd Zachodni” 2011, R. 67, nr 3.
- Ossowska J., *Postawy człowieka a jego zachowanie*, cz. 2: *Postawy utajone*, „Pieśniadze i Więź” 2011, nr 1(50).
- Wielicka-Regulska A., Nestorowicz R., Jerzyk E., *Postawy jawne i utajone a badanie skuteczności komunikatów marketingowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu” 2011, nr 208.

Źródła internetowe

- Molęda-Zdziech, M., *Od euroentuzjazmu do eurorealizmu*, <https://gazeta.sgh.waw.pl/meritum/od-euroentuzjazmu-do-eurorealizmu>.

Evolution of attitudes of Polish society towards the European Union in the 21st century in the light of public opinion polls

Summary

The primary aim of this article is to analyse the evolution of attitudes of Polish society towards the processes of the European Union in the 21st century. Describing and explaining the evolution of these attitudes is all the more important as it has long ceased to fall into the categories of Euro-enthusiasm, Euro-scepticism or 'positively disposed indifference'. The issues to be analysed become crucial especially in the context of the new circumstances of international relations. An important justification for undertaking this research is the question to what extent the influence of the recently noted increasingly strong anti-EU narrative present in Polish political discourse on the evolution of these attitudes is visible. It should be emphasised that despite the dissent to the EU expressed by important actors of the Polish political scene, the level of attitudes of acceptance and public support towards the integration is still relatively high. However, one of the lowest levels of support for membership in the last 20 years has been recently recorded as well as an increase in scepticism, especially in the context of regulations related to the environment, climate, energy transition and agriculture. An important conclusion that needs to be stressed is the fact that after years of emphasising economic benefits, it is now the benefits of integration in terms of international security that are being highlighted. It should be emphasised that the recent decrease in attitudes of support and approval towards the EU will certainly require further analysis and clarification of this process.

Keywords: European Union, attitudes of Polish society, European integration.